

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE PROFITABILITY OF ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

УДК 336.64

Яременко В.Г.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри державних фінансів
Харківський інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного університету
Балюк Б.С.
студент
Харківський інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного університету

У даній статті розглянуті фактори стимулювання виробничо-фінансової та інвестиційної діяльності підприємств, найважливішим з яких є прибуток. У статті доведено, що економічні та політичні кризи в світі істотно впливають на розвиток української економіки, знижують ефективність її функціонування та інвестиційну активність. У статті зроблено висновок про те, що аналіз і прогнозування рівня рентабельності з використанням методики системного підходу повинні базуватися на органічному взаємозв'язку всіх ключових індикаторів рентабельності, що дозволяють комплексно оцінити ефективність використання ресурсів, капіталу, діяльності, продажів з урахуванням інтересів всіх груп користувачів фінансової інформації. Проведене дослідження показало, що модернізація і розвиток економіки України зумовлюють необхідність актуалізації процесу аналізу фінансових результатів, як одного з найважливіших напрямків в області бухгалтерського та управлінського обліку діяльності підприємства, підвищення їх ефективності, достовірності, посилення прогностичної функції.

Ключові слова: рентабельність, капітал, модель аналізу, фактори, підприємство.

В данной статье рассмотрены факторы стимулирования производственно-финан-

совой и инвестиционной деятельности предприятий, важнейшим из которых является прибыль. В статье подтверждено, что экономические и политические кризисы в мире оказывают существенное влияние на развитие украинской экономики, снижают эффективность ее функционирования и инвестиционную активность. В статье сделан вывод о том, что анализ и прогнозирование уровня рентабельности с использованием методики системного подхода должны базироваться на органичной взаимосвязи всех ключевых индикаторов рентабельности, позволяющих комплексно оценить эффективность использования ресурсов, капитала, деятельности, продаж с учетом интересов всех групп пользователей финансовой информации. Проведенное исследование показало, что модернизация и развитие экономики Украины определяют необходимость актуализации процесса анализа финансовых результатов, как одного из важнейших направлений в области бухгалтерского и управленческого учета деятельности предприятия, повышения их эффективности, достоверности, усиления прогностической функции.

Ключевые слова: рентабельность, капитал, модель анализа, факторы, предприятие.

This article discusses the factors stimulating production, financial and investment activities of enterprises, the most important of which is profit. The purpose of the article is to study the processes of formation of profit and profitability at enterprises and the factors that determine these processes in modern conditions. Profit on the one hand creates a stable financial and social basis for future projects of the enterprise, on the other hand is the guarantor of budget execution and implementation of state programs. The article confirmed that the economic and political crises in the world have a significant impact on the development of the Ukrainian economy, reduce the effectiveness of its operation and investment activity. The article concluded that the analysis and forecasting of the level of profitability using the systematic approach should be based on the organic relationship of all key profitability indicators, allowing a comprehensive assessment of the efficiency of resource use, capital, activity, sales, taking into account the interests of all groups of users of financial information. At the same time, the leveling of the processes of forming financial results and cash flow is of paramount importance. The study showed that the modernization and development of the economy of Ukraine predetermine the need to update the process of analyzing financial results as one of the most important areas in the field of accounting and management accounting of the enterprise, increasing their efficiency, reliability, strengthening the forecast function. Based on the research, it can be said that one of the current challenges facing enterprises in modern conditions is not only improving the financial and economic performance of enterprises, but also mastering managers and managers of theoretical and practical skills to effectively manage the formation and distribution of profits to ensure growth profitability of investment and financial activities of business entities. The article discusses the use in practice of economic analysis of a three-factor model of profitability analysis, a five-factor model; conclusions about their application in practice.

Key words: profitability, capital, analysis model, factors, enterprise.

Постановка проблеми. У сучасних умовах істотно зростає пріоритетність і роль економічного аналізу, основним змістом якого є комплексне системне дослідження прийомів і способів досягнення фінансової стабільності та безпеки розвитку підприємств усіх сфер діяльності. Прогностично-аналітичні процедури дозволяють об'єктивно оцінити ступінь впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, всебічно охарактеризувати діяльність підприємства та перспективи його функціонування, розробити економічно обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності розвитку господарюючих суб'єктів, окремих галузей і економіки в цілому.

Найважливішим фактором стимулювання виробничо-фінансової та інвестиційної діяльності підприємств є прибуток, який з одного боку створює стабільну фінансову і соціальну основу майбутніх проектів підприємства, з іншого боку є гарантом виконання бюджетів та реалізації державних програм.

Досягнення максимального розміру прибутку і рівня рентабельності визначає основну мету підприємницької діяльності, забезпечує захист інтересів власників і зниження ризиків ліквідації та банкрутства суб'єктів господарювання.

Економічні та політичні кризи в світі істотно впливають на розвиток української економіки, знижують

ефективність її функціонування та інвестиційну активність. У зв'язку з цим необхідний постійний моніторинг результативності, який передбачає безперервний процес спостереження та реєстрації зміни рівня рентабельності капіталу в порівнянні із заданими критеріями, що можливо з використанням сучасної методології аналізу та прогнозування, адекватної світовим фінансовим реаліям.

Прийняття низки нормативних документів, що регулюють питання контролю рівня рентабельності з позицій оподаткування, застосування контрольно-податкових процедур до економічного суб'єкту та достовірного правомірного формування фінансових результатів обумовлює значущість теоретико-практичного дослідження категорії рентабельності і вдосконалення методики її аналізу та прогнозування в рамках системи. Рентабельність діяльності комерційних підприємств необхідно розглядати і оцінювати як ключовий критерій якості і бюджетної ефективності системи управління на всіх рівнях розвитку економіки.

Аналіз та прогнозування рівня рентабельності з використанням методики системного підходу має базуватися на органічному взаємозв'язку всіх ключових індикаторів рентабельності, що дозволяють комплексно оцінити ефективність використання ресурсів, капіталу, діяльності та продажів з урахуванням інтересів різних груп користувачів інформації та цілей управління. Причому важливе значення відводиться нівелюванню процесів формування фінансових результатів і руху грошових потоків.

Модернізація і розвиток економіки України зумовлюють необхідність актуалізації аналізу фінансових результатів як одного з важливих напрямків в області бухгалтерського та управлінського обліку діяльності підприємства.

Недооцінка отриманих результатів призводить до втрати значної частини доходів, до нестачі фінансових ресурсів, до стагнації промислового сектора. Тому для ефективного управління підприємствам необхідно знати, за рахунок чого формуються фінансові ресурси, а також які чинники роблять на них вплив. Менеджери підприємства повинні мати інформацію про розміри та структуру фінансових ресурсів підприємства, планувати напрямки їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моделі оцінки рентабельності діяльності промислових підприємств широко висвітлені в роботах відомих вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Бланка І.А. [1], Ван Хорн Дж.К., Вахович Джон М. [2], Кірейцева Г.Г. [4], Ковальова В.В. [5], Поддєрьогіна А.М. [7], Савчука В.П. [10], Семєнець А.О., Тюріної Д.М. [9], Чемчикаленка Р.А. [6], Шеремета А.Д., Негашева Е.В. [10] та інших. Однак, перш за все, необхідно визначити рівень рентабельності і оцінити вплив факторів, які на нього впливають.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження процесів формування прибутку та рентабельності на підприємствах і факторів, що визначають ці процеси в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автори згодні, що одним з головних кількісних і якісних показників, що характеризують фінансові результати господарської діяльності підприємств і її ефективність є прибуток. Одночасно з цим даний показник займає найважливіше місце не тільки в управлінні діяльності суб'єктів господарювання, а й в соціально-економічній діяльності, і при побудові ефективної моніторингової системи економічної безпеки регіону, в якому розташовані підприємства [9].

Високі показники прибутку припускають функціональну залежність з високими показниками рентабельності, які є відношенням прибутку до різних, які цікавлять, в залежності від конкретно поставлених завдань, показників (собівартість, вартість основних виробничих фондів тощо).

Виходячи з вище наведеного одним із актуальних завдань, що стоять перед підприємствами в сучасних умовах є не тільки підвищення фінансово-господарських результатів діяльності підприємств, а й оволодіння керівниками та менеджерами практичними навичками ефективного управління формуванням та розподілом прибутку для забезпечення зростання рентабельності інвестиційної та фінансової діяльності суб'єктів ринкових відносин.

Без глибокого вивчення сутності прибутку та рентабельності підприємства, а також їх ролі в інтенсифікації фінансово-господарської діяльності неможливий науковий підхід до вирішення проблеми підвищення ефективності господарювання, посилення матеріальної зацікавленості і відповідальності керівників, фахівців та інших працівників підприємств в досягненні високих кінцевих фінансових результатів за найменших затрат фінансових та інших ресурсів.

Величина прибутку та показники рентабельності є основними при оцінці конкурентоспроможності підприємства. Ефективний розвиток підприємства передбачає розробку скоординованої комплексної програми управління прибутком. У теорії та практиці економічного аналізу широко відомі трьохфакторна модель аналізу рентабельності (фактори: зміна прибутковості продукції, вплив зміни фондомісткості, вплив оборотності оборотних коштів), п'ятифакторна модель (фактори: матеріаломісткість продукції, трудомісткість продукції, амортизаційємкості продукції, швидкості оборотності основного та оборотного капіталу).

Автори згодні з твердженням А.Д. Шеремета про те, що факторні моделі рентабельності розкривають найважливіші причинно-наслідкові зв'язки між показниками фінансового стану підприємства

і фінансовими результатами. Тому вони є незамінним інструментом «пояснення» (оцінки) ситуації, що склалася. Факторні моделі є також керованими моделями прогнозування фінансової стійкості підприємства. Необхідність передбачення найближчих і віддалених перспектив розвитку – актуальне завдання для підприємств [10].

На практиці використання вище наведених моделей рентабельності є досить трудомістким, через що в останні роки широке поширення набула модель Дюпона, яку можна представити у вигляді мультиплікативного зв'язку, помноживши чисельник та знаменник на один і той же показник – виручку від реалізації та отримавши вплив двох факторів: рентабельності продажів і оборотності активів: Рентабельність активів = Чистий прибуток / Активи = Чистий прибуток / Виручка від реалізації × Виручка від реалізації / Активи = Рентабельність продажів × Оборотність активів.

При цьому Чемчикаленко Р.А. відмічає, що призначення моделі – визначити фактори, що впливають на ефективність роботи підприємства, й оцінити цей вплив [6].

У формули Дюпона є і вельми корисна модифікація, що вводить в аналіз показник чистої рентабельності акціонерного капіталу. Це частка від ділення чистого доходу (чистого прибутку) за звичайними акціями на суму акціонерного капіталу: Чиста рентабельність акціонерного капіталу = Чистий прибуток / Акціонерний капітал = Чистий прибуток / Оборот × Оборот / Актив × Актив / Акціонерний капітал × 100%.

При сильному зростанні чистої рентабельності акціонерного капіталу використання даної формули дає можливість визначити вплив таких чинників, як ефективність використання активів, раціональне використання акціонерного капіталу, поєднаний вплив цих факторів.

Підводячи дану аналітичну базу під реалії функціонування промислових підприємств, необхідно відзначити, що в реальній дійсності показники рентабельності підприємств залежать від значно більшого числа факторів, ніж 3 або 5 (більше 40), що характеризують стан зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства і перш за все стан всіх видів ринків. У процесі реальної розробки стратегічного плану управління прибутковістю та рентабельністю необхідний найсуворіший облік таких факторів, як капіталомісткість, якість продукції, що випускається, відносна частка підприємства на ринку, продуктивність праці та інші.

Висновки з проведеного дослідження. Підвищення прибутковості та рентабельності промислових підприємств залежить від ефективності розробленої стратегічної та тактичної програм підприємства, раціонального їх застосування, спрямованих, насамперед, на досягнення високих показників фінансово-економічної діяльності, що

враховують всі фактори (внутрішні та зовнішні), що діють, як на саме підприємство та його діяльність, так і на навколишнє середовище.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк И.А. Управление прибылью. Київ : Ника-Центр, 1998. 544 с.
2. Ван Хорн Дж. К., Вахович Джон М. Основы финансового менеджмента. Москва : Вильямс, 2006. 992 с.
3. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посіб. / Г.О. Дорошенко та ін. Київ : Хай-Тек Прес, 2013. 328 с.
4. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2002. 496 с.
5. Ковалев В.В. Финансы : учебник. Москва : ТК Велби: Проспект, 2004. 634 с.
6. Навчальний посібник з виконання фінансового аналізу суб'єктів господарювання в умовах трансформації фінансової звітності / І.П. Косарева та ін. ; за ред. Р.А. Чемчикаленка. Харків : ХІФ УДУФМТ, 2015. 172 с.
7. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ : КНЕУ, 2005. 535 с.
8. Савчук В.П. Управление прибылью и бюджетирование. Москва : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2005. 432 с.
9. Семенець А.О., Тюріна Д.М. Проблеми здійснення факторного аналізу результатів діяльності регіону в процесі моніторингу його економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал*. 2015. № 1 (163). С. 285-291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_1_35 (дата звернення: 28.05.2019).
10. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. Москва : ИНФРА-М, 2013. 208 с.

REFERENCES:

1. Blank Y.A. (1998) *Upravleniye pribyl'yu* [Profit management]. Kyiv : Nika-Tsentr. (in Russian).
2. Van Khorn Dzh.K., Vakhovych Dzhon M. (2006) *Osnovy fyansovoho menedzhmenta* [Fundamentals of financial management]. Moscow : Vilyams. (in Russian).
3. Doroshenko H.O., Semenets A.O., Pasenko N.S., Tiurina D.M., Makarova L.H. (2013) *Ekonomika pidpriemstva: teoriia i praktykum* [Business Economics: Theory and Practice] Kyiv: Hi-Tech Press. (in Ukrainian).
4. Kireitsev H.H. (2002) *Finansovy menedzhment* [Financial management]. Kyiv : Tsul. (in Ukrainian).
5. Kovalev V.V. (2004) *Finansy* [Finance]. Moscow : TK Velby: Prospect. (in Russian).
6. Kosarieva I.P., Sukrusheva H.O., Vysochina L.V., Polupan P.M. (2015) *Navchalnyi posibnyk z vykonannya finansovoho analizu subiektiv hospodariuvannya v umovakh transformatsii finansovoi zvitnosti* [A manual on the financial analysis of business entities in the context of the transformation of financial statements / za zah. red. R.A. Chemchikalenka. Kharkiv: KhIF UDUFMT. (in Ukrainian).
7. Poddierohin A.M. (2005) *Finansovy menedzhment* [Financial management]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian).

8. Savchuk V.P. (2005) *Upravleniye pribyl'yu i byudzhetrovaniye* [Profit Management and Budgeting]. Moscow: BINOM. Laboratoriya znaniy. (in Russian).

9. Semenets A.O., Tiurina D.M. (2015) Problemy zdiisnennia faktornoho analizu rezultativ diialnosti rehionu v protsesi monitorynhu yoho ekonomichnoi bezpeky [Problems of factor analysis of the regional performance in the process of monitoring its economic security]. *Aktualni prob-*

lemy ekonomiky. Naukovyi ekonomichnyi zhurnal [Actual problems of the economy. Scientific Economic Magazine], no. 1 (163), pp. 285-291. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_1_35 (accessed 28 May 2019).

10. Sheremet A.D., Nehashev E.V. (2013) *Metodyka fynansovoho analyza deiatelnosti kommercheskykh orhanyzatsyi* [Methods of financial analysis of commercial organizations]. Moscow: INFRA-M. (in Russian).

Yaremenko Valentyna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Public Finances

Kharkiv Institute of Finance of Kyiv National University of Trade and Economics

Baliuk Bohdan

Student

Kharkiv Institute of Finance of Kyiv National University of Trade and Economics

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE PROFITABILITY OF ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

In modern conditions, the priority and role of economic analysis increases substantially, the main content of which is a comprehensive systematic study of the techniques and methods of achieving financial stability and security of development of enterprises in all fields of activity.

Achieving the maximum profit and profitability level determines the main goal of business activities protects the interests of owners and reduces the risks of liquidation and bankruptcy of business entities.

The purpose of the article is to study the processes of formation of profit and profitability at enterprises and the factors that determine these processes in modern conditions.

This article discusses the factors stimulating production, financial and investment activities of enterprises, the most important of which is profit. Profit on the one hand creates a stable financial and social basis for future projects of the enterprise, on the other hand is the guarantor of budget execution and implementation of state programs. The article confirmed that the economic and political crises in the world have a significant impact on the development of the Ukrainian economy, reduce the effectiveness of its operation and investment activity. The article concluded that the analysis and forecasting of the level of profitability using the systematic approach should be based on the organic relationship of all key profitability indicators, allowing a comprehensive assessment of the efficiency of resource use, capital, activity, sales, taking into account the interests of all groups of users of financial information. At the same time, the leveling of the processes of forming financial results and cash flow is of paramount importance. The study showed that the modernization and development of the economy of Ukraine predetermine the need to update the process of analyzing financial results as one of the most important areas in the field of accounting and management accounting of the enterprise, increasing their efficiency, reliability, strengthening the forecast function. Based on the research, it can be said that one of the current challenges facing enterprises in modern conditions is not only improving the financial and economic performance of enterprises, but also mastering managers and managers of theoretical and practical skills to effectively manage the formation and distribution of profits to ensure growth profitability of investment and financial activities of business entities. The article discusses the use in practice of economic analysis of a three-factor model of profitability analysis, a five-factor model; conclusions about their application in practice.

This article may be useful to specialists related to the development and implementation of strategic plans for the development of an enterprise, financial plans, plans for managing profits and profitability. Also, this article can be used in the educational process in the preparation and advanced training of personnel.

The article discusses approaches to modeling in the development of programs for managing profits and profitability at enterprises in modern conditions.